

# הוראות והודעות

מספר ההוראה: 14.1 (הוראה 14 לפרק 14 בתע"ס) מס' עמודים: 12

תאריך תחולה: 1.2.89 תאריך פרסום: כ"ה שבט תשמ"ט  
31 ינואר 1989

## מדיניות משרד העבודה והרווחה בתחום טיפול במפגרים

=====

### 1. כללי

-----

- 1.1 הוראה זו מבטלת הוראה 14.2 מיום 20.1.63 והוראה 14.5 מיום 12.5.71.
- 1.2 הוראה זו נועדה לתאר את מדיניות משרד העבודה והרווחה בתחום הטיפול במפגרים.
- 1.3 שרותי הטיפול במפגר ניתנים לאוכלוסיית המפגרים ומשפחותיהם ברצף של שרותים וטיפולים במשך כל מחזור חייהם. השרותים הניתנים הם במסגרות אבחון, במסגרות חינוכיות/טיפוליות, מסגרות שיקומיות/תעסוקתיות, מסגרות בילוי שעות פנאי, מסגרות דיור חוץ ביתיות ושרותים תומכים בקהילה מסוגים שונים.
- 1.4 על פי חוק הסעד (טיפול במפגר) תשכ"ט-1969, קיימת חובת דווח לפקיד סעד על כל מפגר (ראה נספח שיפורסם בנפרד).
- 1.5 האחריות על המפגר היא כפי שמוגדר בחוק הסעד (טיפול במפגר) תשכ"ט-1969, כלומר: הורה, הורה חורג, אפוטרופוס או מי שהמפגר נמצא במשמרותו או בהשגחתו. משפחת המפגר או האפוטרופוס תשתתף במימון השרותים הניתנים למפגר כפי שמפורסם בהוראות בפרק 14 בתע"ס.

- 2.1 השרות למפגר מטפל במפגר ובמשפחתו עפ"י הצרכים המיוחדים של הפרט המפגר, בתחום הבריאותי, הרגשי, החברתי, החינוכי, השיקומי, במעמד החוקי ובצרכים המיוחדים של המשפחה.
- 2.2 המודל ההתפתחותי משמש בסיס לתכנון הטיפול והשיקום עבור האדם המפגר בשכלו. מודל זה מדגיש את העובדה שכל פרט בכל רמה שהיא הוא בעל יכולת לגדילה, התפתחות ולמידה.
- כדי לנצל יכולת זו במלואה דרך הטיפול צריכה להיקבע בהתאם לצרכים ולקצב האינדבידואלי של הפרט שבו מדובר. האחריות של השרותים הטיפוליים בהתאם למודל זה היא לספק לפרט המפגר בשכלו את התנאים והאפשרויות המתאימים כדי להתפתח בהתאם ליכולתו.
- 2.3 עקרון הנורמליזציה דורש מתן שרותים למפגר במסגרת נורמטיבית חברתית ככל האפשר במסגרת פחות מגבילה. לפיכך יש לשאוף לכך שהמפגר ישאר בביתו עד גיל המקביל ליציאה מהבית וישאר בקהילתו הטבעית ובקשרים עם משפחתו, ישתמש בשרותים הכלליים שבסביבתו. אם יזדקק למגורים חוץ ביתיים יהיו הם בקרבה גיאוגרפית לביתו הטבעי. בנוסף לכך יהיו השרותים הניתנים למפגר קרובים באופיים ובצורתם, ככל האפשר, לשרותים הרגילים באותו התחום (חינוך, דיור וכו').
- 2.4 תוכניות הטיפול שנובעות ממסגרת כזו צריכות להיות מצד אחד מקיפות ומצד שני ייחודיות ולהתייחס לצרכי המשפחה הספציפית והפרט המפגר שבה - אם הוא מפגר קל, בינוני, קשה או עמוק, צעיר או מבוגר, גר במסגרת המשפחה או מחוצה לה.
- הן תשאפנה להמשכיות וגמישות משום שהצרכים של המשפחה והפרט המפגר משתנים כשהוא נע משלב התפתחותי אחד למשנהו.
- תוכניות הטיפול יבחרו עפ"י קריטריונים מקצועיים ויהיו במספר תחומים: הגברת העצמאות בחיי יום יום, התאמת תעסוקה, חינוך חברתי-מיני, שיפור הקומוניקציה וכו'. התוכניות נבנות ומותאמות לכל רמות הפיגור השכלי.

2.5 על מסגרות הטיפול להיות מתוכננות וערוכות בהתאם לצרכים הכוללים של המטופלים לאורך כל השלבים של מעגל החיים והן תהיינה המשכיות וגמישות. יהיו קריטריונים מקצועיים ברורים שייבדקו מידי פעם, ועל פיהם ניתן יהיה לקבוע מה היא המסגרת המתאימה למילוי אופטימאלי של הצרכים של פרט מסויים ומי הוא הפרט המתאים למסגרת טיפול זו או אחרת.

2.6 המבנה הפיסי והארכיטקטוני של מסגרות הטיפול והמגורים לאנשים מפגרים בשכלם יהיו מבוססים על עקרון הנורמאליזציה; כלומר: יבטיחו תנאי חיים ואיכות חיים ושמירה על פרטיות ואסתטיקה.

### 3. הגדרות

#### 1.3 מפגר

אדם שמחמת חוסר התפתחות או התפתחות לקוייה של כושרו השכלי, מוגבלת יכולתו להתנהגות מסתגלת והוא נזקק לטיפול. (מתוך חוק הסעד טיפול במפגרים, תשכ"ט-1969).

מי שאובחן כמפגר עפ"י שילוב של הקריטריונים הבאים:

א. ירידה משמעותית בתפקוד שכלי (2 סטיות תקן ומטה מהממוצע).

ב. קשיים בהתנהגות מסתגלת (אי יכולת לעמוד בדרישות של עצמאות אישית ואחרות בהתאם לגילו).

ג. הפיגור התהווה במשך תקופת ההתפתחות (עד גיל 5 שנים).

כל אחד משלושת המימדים הכרחי. אף אחד מהם לכשעצמו אינו מספיק כדי להגדיר אדם כלשהוא כמפגר בשכלו.

#### 3.2 רמות פיגור

א. **פיגור קל:**

דרגת פיגור שכלי, שמנת המשכל עפ"י תוצאות מבחן אינטלגנציה נעה בה בין 3-2 סטיות תקן מתחת לנורמה.

במישור של התנהגות מסתגלת הם מגלים עצמאות במשימות של עזרה עצמית ויתר הדרישות של חיי יום יום, יכולת לקשר חברתי והשתלבות בתעסוקה מתאימה.

#### ב. פיגור בינוני:

דרגת פיגור שכלי, שמנת המשכל עפ"י תוצאות מבחן אינטלגנציה נעה בה בין 3-4 סטיות תקן מתחת לנורמה.

מגלים עצמאות חלקית במשימות של עזרה עצמית ויתר הדרישות של חיי יום יום, יכולת חלקית לקשר חברתי והשתלבות בתעסוקה.

#### ג. פיגור קשה:

דרגת פיגור שכלי, שמנת המשכל עפ"י תוצאות מבחן אינטלגנציה נעה בה בין 4-5 סטיות תקן מתחת לנורמה.

זקוקים לטיפול ולפיקוח תמידי, במשימות של עזרה עצמית בחיי יום יום והשתלבות בתעסוקה. מסוגלים לבצע מספר פעולות עם הדרכה צמודה.

#### ד. פיגור עמוק:

דרגת פיגור נמוכה ביותר, שמנת המשכל עפ"י תוצאות מבחן אינטלגנציה נמצאות 5 סטיות תקן מתחת לנורמה. תלויים לחלוטין בסביבה ובטיפול.

### 4 יעדים

- 4.1 איתור ואבחון המפגר בשכלו בשלבים מוקדמים ככל האפשר כדי לקבוע את דרכי הטיפול בו, וזאת כדי לאפשר את שילובו בחברה ובקהילה הטבעית.
- 4.2 ייעוץ וטיפול במשפחה להגברת כושרה להתמודד עם בעיית המפגר בשכלו במשפחה מרגע איתור התופעה.
- 4.3 הפעלת דרכי טיפול, קידום ושיקום בהתאם לצרכים של הפרט ומשפחתו.

- 4.4 פיתוח מסגרות יום קהילתיות לטיפול במפגר.
- 4.5 פיתוח מערכי דיור קהילתיים כאלטרנטיבה לטיפול הפנימייתי שעד עכשיו היתה האפשרות המקובלת.
- 4.6 הפעלת מסגרות פנימייתיות במקום שמתעורר הצורך במגורים מחוץ למשפחה ואין אלטרנטיבה קהילתית.
- 4.7 צמצום תופעת הפיגור ומניעתה.
- 4.8 פיתוח ויישום שיטות טיפוליות/שיקומיות וכלים חדשים להעלאת רמת הטיפול והקידום של המפגר בשכלו.
- 4.9 הסברה לציבור בנושא הפיגור ומטרותיה:
- א. הפצת מידע לצורך הבנת הנושא.
- ב. הכנת הציבור לקבלת המפגר כאדם בעל זכויות בחברה.
- ג. הגברת סיכויי המפגר להשתלב בקהילתו הטבעית.
- 4.10 פיקוח, בקרה וייעוץ לרשויות המקומיות ולמסגרות באמצעות מפקחים ארציים ומחוזיים.
- 4.11 פיתוח כח אדם מקצועי וסמך-מקצועי לטיפול באוכלוסיית המפגרים באמצעות השתלמויות והדרכה.
- 4.12 פיתוח קשר עם גופים מתנדבים העוסקים בתחום הפיגור ותחומים קרובים.

## 5. נוהל הפנייה

- 5.1 נודע למחלקה לשי"ח על קיומו של אדם שיש סברה לגביו כי הינו מפגר, יועבר המידע עליו לפקיד סעד מחוזי ע"י עו"ס או פקיד סעד מקומי. האחריות להעברת המידע על מנהל המחלקה לשי"ח.
- נודע לפקיד הסעד המחוזי על קיומו של אדם שיש סברה לגביו כי הינו מפגר, יפנה למחלקה לשי"ח לקבלת מידע. המידע לפקיד סעד מחוזי יועבר באחריות מנהל המחלקה לשי"ח, כנ"ל.

5.2 המחלקה לש"יח תכין לצורך זה חומר בארבעה עותקים, אחד ישאר ברשות המחלקה ושלושה עותקים יועברו לפקיד הסעד המחוזי. החומר כולל:

א. שאלון וצילום רישום המפגר בתעודת זהות של אחד ההורים.

ב. דו"ח סוציאלי

ג. תעודות רפואיות

ד. תוצאות בדיקה פסיכולוגית

### א ו :

תוצאות אבחון בתחנת אבחון המופעלת או המוכרת ע"י השרות למפגר או מכון להתפתחות הילד.

5.3 עפ"י המידע שנתקבל במחוז יקבע אם אומנם הנ"ל מפגר כהגדרה בחוק, ותנתן תשובה בכתב על הכרתו או אי הכרתו ע"י השרות למפגר לגורם המפנה ולמחלקה לש"יח.

5.4 אם הוגדר כמפגר, יקבעו דרכי הטיפול בו.

## 6. מסגרות טיפול למפגרים ולמשפחותיהם

---

### 6.1 מסגרות אבחון

#### 6.1.1 וועדת אבחון:

וועדת האבחון עפ"י חוק הסעד (טיפול במפגר) - תשכ"ט-1969, מורכבת מחמישה חברים:

- רופא;
- פקיד סעד;
- איש ציבור שהוא איש חינוך;
- פסיכולוג;
- רופא פסיכיאטר.

### 6.1.2 תחנת אבחון:

מסגרת שבה מצויים בעלי המקצוע והכלים הנדרשים לאבחון רמת פיגור וסוג הטיפול הדרוש.

### 6.1.3 וועדות עם גורמים מחוץ לאגף לטיפול במפגר:

#### א. וועדת חריגים:

וועדה בה חברים נציגים משרותים שונים במשרד העבודה והרווחה שתפקידה להחליט איזה שרות אחראי למתן שרותים למופנה וזאת, כדי להבטיח מתן שירות למקרים גבוליים.

#### ב. וועדה בינמשרדית:

וועדה בה נציגים של השרות למפגר של שרותי בריאות הנפש במשרד הבריאות, תפקיד הוועדה לקבוע מי משני הגופים טפל במופנה.

### 6.2 ייעוץ וטיפול

#### 6.2.1 ייעוץ אינדיבידואלי:

ייעוץ למפגר ו/או למשפחת המפגר לגבי בעיות המתעוררות עקב היות בן משפחה מפגר. הייעוץ ניתן ע"י עובדים סוציאליים במחלקה לש"ח או ע"י גופים חיצוניים.

#### 6.2.2 ייעוץ קבוצתי/משפחתי:

ייעוץ הניתן למשפחה כיחידת טיפול או בקבוצות שיש בהן התייחסות לבעיות משותפות הקשורות לעובדה שבמשפחות מצויים מפגרים.

#### 6.2.3 עבודה קהילתית:

יצירת מודעות לבעיה של קבלת מפגרים בקהילה ויצירת אוירה מקבלת.

## 6.3 מסגרות חינוכיות/טיפוליות

### 6.3.1 **מעון יום טיפולי (גיל טרום-חובה):**

מעון יום המיועד לחניכים מפגרים בגיל טרום חובה הזקוקים לטיפול מיוחד מעבר לניתן במעון יום רגיל. המעון מופעל ע"י רשויות מקומיות וגופים ציבוריים ופועל בשעות העבודה של הרשות המקומית.

### 6.3.2 **מעון יום (גיל חובה):**

מיועד לחניכים בעלי פיגור בינוני, קשה ועמוק בגיל חינוך חובה. בייס המנוהל ע"י משרד החינוך והתרבות ולצידו מופעל מעון יום המאריך את יום הלימודים בהתאם לשעות העבודה ברשות המקומית ומוסיף ימי שהייה מעבר למקובל במסגרות המופעלות ע"י משרד החינוך והתרבות. במעון היום ניתנים שרותי חירום, טיפול ובלוי שעות הפנאי.

### 6.3.3 **מעון יום לבוגרים:**

מיועד לחניכים מפגרים מעל גיל חינוך חובה ברמת פיגור קשה ועמוק.

## 6.4 מסגרת שיקומית/תעסוקתית

### **מע"ש**

מרכיב עבודה שיקומי למפגרים בעלי פיגור בינוני וקשה המיועד למפגרים מעל גיל חינוך חובה.

## 6.5 מסגרות בילוי שעות פנאי ונופש

### 6.5.1 **מועדון/מועדונית:**

מועדון נועד לתת מסגרת לבילוי חברתי למפגרים לאחר שעות הלימוד או העבודה, המיועד לפתח כישוריהם המיוחדים, להגביר פעילותם בשעות הפנאי ולסייע להם להשתלב בקהילה. הפעילות המתבצעת במועדונים רגילים בקהילה או מועדונים מיוחדים למפגרים.

## 6.5.2 קייטנה:

קייטנה בקייץ למפגרים המצויים במשך כל השנה במעונות יום למפגרים לסוגיהם, במפעלי תעסוקה (מע"ש) ומפגרים אחרים בקהילה. הקייטנה יכולה להיות מחוץ לאזור מגורי החניך או בתוך האזור.

## 6.5.3 נופשון/שהות קצרת מועד:

מסגרת פנימייתית להשמת מפגרים לשהות קצרת מועד, כדי לאפשר למשפחה פנאי למספר שעות עד למספר ימים רצופים.

## 6.6 מסגרות דיור חוץ-ביתיות

### 6.6.1 מעון פנימייתי (ממשלתי, ציבורי או פרטי):

מקום המשמש כולו או בחלקו כמקום מגורים או שהייה למפגר בשכלו מחוץ למשפחתו, כמפורט בחוק הפיקוח על המעונות תשכ"ה-1965.

### 6.6.2 דיור קהילתי:

#### א. מערך דיור קהילתי

מספר מסגרות דיור בעלות אופי שונה המופעלות ע"י גוף אחד כדי לאפשר מתן שרות דיור קהילתי לאוכלוסיות בעלות גילים ורמות תפקוד שונות.

#### ב. הוסטל

מסגרת דיור קהילתי לאוכלוסייה עד 16 דיירים מעל גיל 18 ובעלי תפקוד ועצמאות גבוהים יחסית.

#### ג. דירת מגורים

מסגרת דיור קהילתי ל-2 עד 6 דיירים מעל גיל 18 בעלי עצמאות רבה.

#### ד. בית קבוצתי

מסגרת דיור קהילתי עד 16 דיירים בעלי תפקוד נמוך יותר או גיל צעיר יותר הזקוקים להשגחה רבה או טיפול.

ה. משפחה אומנת  
מסגרת דיור קהילתי במסגרת משפחתית לגילאים שונים  
וברמות תפקוד שונות.

ו. מסגרת קלט לשעת חירום  
מסגרת הקולטת מפגרים בעת משבר במשפחה או במשפחת  
האומנה.

## 7. שירותים תומכים בקהילה

-----

### 7.1 קצבאות

המוסד לביטוח לאומי מבטיח סיוע כספי לצרכי המפגר במשפחתו עפ"י  
חוק ע"י הענקת קיצבאות: קיצבת נכות, קיצבת נידות, קיצבת  
שרותים מיוחדים, קיצבת ילד נכה.

### 7.2 שירותי עזר

#### 7.2.1 הסעות:

היעדים שאליהם מוסעים המפגרים מבתיים מידי יום הם  
מסגרות כגון: פעוטונים, מעונות יום, מעייש ומעון פנימייתי כאשר  
התלמיד אקסטרני. הסיוע הוא בארגון הסעות ובהשתתפות  
כספית כאשר החניך אינו בגיל חינוך חובה.

#### 7.2.2 ליווי:

השתתפות בהוצאות הכרוכות בליווי המפגר למסגרת בה הינו  
שוהה.

#### 7.2.3 טיפול בית והדרכה ביתית:

עזרה בטיפול במפגר עצמו, כגון: האכלתו, רחיצתו והדרכת  
המשפחה בטיפול במפגר בביתו.

## 8. השתתפות כספית של מפגר או משפחתו/אפוטרופסו

-----

השתתפות כספית של מפגר או משפחתו/או אפוטרופסו השירותים הניתנים  
שנמנו לעיל, מפורטת בהוראות השונות בפרק 14 בתע"ס.

## 9. קרנות בנושא הפיגור

---

### 9.1 הקרן המרכזית לפיתוח השרותים למפגר ברשויות המקומיות

תפקידיה של הקרן להפנות תקציבים לעזרה לרשויות המקומיות לפיתוח שרותים קהילתיים למפגרים. הפנייה לקרן נעשית ע"י רשות מקומית או אגד ערים בלבד.

השותפים בוועדה של הקרן: משרד העבודה והרווחה, המרכז לשלטון מקומי ומשרד הפנים.

### 9.2 קרן קיצבת נכות

תפקידיה של הקרן להפנות תקציבים לעזרה למעונות פנימייה לשיפור רווחת החניכים ופיתוח תוכניות חינוכיות יחודיות ולהעלאת רמת חייהם של החוסים בפנימיות. הפנייה לקרן ע"י מעונות פנימייה בלבד.

השותפים בוועדה לקיצבת נכות: משרד העבודה והרווחה, אק"ם מרכז וועד הורים מרכזי.

## 10. קשר עם גורמים ציבוריים

---

שרותי הטיפול במפגר ישקדו על פיתוח קשר מתמיד עם אגודות שונות, כגון: אק"ם, גויינט ואל"ן, וזאת לצורך הקמת מסגרות למפגרים ולשיפור רמת המסגרות הקיימות. מעודדים הקמת עמותות ציבוריות ושומרים על קשר עם מוסדות להשכלה גבוהה.

### 11. מתפקידיו של עובד סוציאלי במחלקה לשרותים חברתיים בהקשר לטיפול במפגרים

---

מנהל המחלקה לש"ח יקבע העו"ס שיטפלו במפגרים במסגרת הצוות השכונתי ובמחלקות לש"ח קטנות ובמסגרת המחלקה.

העו"ס מקבל מידע על המפגר או מאתר את המפגר ומטפל בהכרתו כמפגר ע"י השרות למפגר.

מקיים שיחות וקשר עם המפגר ובני משפחתו כדי לייעץ להם ולכוון אותם למסגרות המתאימות.

חבר בצוותים רב-מקצועיים לקביעת תוכנית הטיפול במפגר.

מסייע במסגרת התקציב המאושר בשרותים תומכים.

שותף להחלטה על הוצאת מפגר מביתו והשמתו במסגרת חוץ ביתית.

מקיים ביקורים אצל המפגר המסודר במסגרת חוץ-ביתית כדי לוודא כי אכן היא תואמת את צרכיו ואת התפתחותו וכדי לשמור על קשר איתו.

מקיים קשר עם המסגרת אליה הופנה המפגר ובה הוא מקבל שירותים.

שותף לפרוייקטים בנושאים המתבצעים בקהילה.

מקיים קשר עם אגודות וולונטריות בהתאם לצרכי המטופל המפגר.

מסייע למפגר במיצוי השרותים הרלוונטים ומיצוי הזכויות המוקנות לו על פי החוק.

## 12. תפקיד מרכז נושא טיפול במפגר במחלקה לשרותים חברתיים

---

כמוגדר בהוראה 2.4 בתע"ס.

במקום שאין מרכז נושא לטיפול במפגר, ניתן להטיל על עו"ס המחלקה לש"ח, נוסף על תפקידיו, למלא מטלות מיוחדות כלל מחלקתיות בתחום הפיגור.

**ד"ר יצחק קנדרל**  
**מ"מ המנהל הכללי**